

Fisszatekintés iiteraturánkra 1830-6.

Berekesztés.

Azt mondtuk, hogy a' szépliteratura ez időkorban inkább haladt, mint gyarapult. T. i. kevés új írónk támadt, jó; 's kevés munkát kaptunk, jeleset, ha számokat nyelvünk sebes terjedéséhez, az olvasók' rögtön szaporodásához, 's a' mindennemű ösztönök' öregedéséhez mérjük. 'S még is nem tekinthetünk vissza e' rövid időszakra minden öröm —, 's nem nézhetünk a' jövőndőbe minden reménység nélkül. Mert az azt megelőzőt időszakban, néhány költői művész által elhintett magvak kikelték, 's az előtt, ki látni akar és tud, tisztában áll már most az irány, mellyet követni, az ösvény, mellyen járdallani kell. Lyrai költésünk elhagydogálja a' dagályt 's érzelmest, mellyben fúladozott, 's jobb példányok' nyomán, az egyszerűhöz, népihez simúl. Kedvességet nyert 's nagy szerencsű művelőket a' balláda. Az epost, a' kor' természeténél fogva egy keletkező románliteratura cserélte fel. A' drama, napról napra drámaibb lesz. A' characterek', erkölcsök', korok' studiuma terjed; 's a' nemzeti elem keresztül-

fonódik a' költészet' minden formáin. Ha az a' férfi, ki e' kor' kezdetén, a' legszebb pályá' közepéről letűnt, fölkelhetne sírjából, nem lehet, hogy örömeinek könnyei ne folynák el szemeit.

Minthogy jó része az itt említendő dolgozatoknak, leginkább a' kisebb terjedeleminél fogva, különféle gyűjteményekben fordul elő; itt nem könyvek, hanem nemek szerint adjuk áttekintését e' korszaknak. A' lyrai költésen kezdvén; a' dalban Kölcsey, Vörösmarty (Csaba) és Bajza mentek elül, 's ifjabb társaink Bústavi, Tóth Lőrincz, Erdélyi és Garay követték szerencsésen a' pályán, kik közül kivált az utolsó kiűnő lyrai képességet fejtett ki sok szép dalában. Elveszti e' neme a' költésnek mind inkább azt a' beteges színt, melly a' czifrán érező periodus' termékein látszott. Hazafiúi indulatokat többen dicsőítőnek közölök; 's különös érdeme az újabb kori e' tárgyú műveknek az, hogy a' legmagasb és legerősebb érzések, minden classicaí eszközök nélkül, saját nemzeti menetelleg 's énekelhető formákban fejeztetnek ki. A' népdal' mezején Czuczor víta ki magának az elsőséget. Az érzékeny epigramm, melly Kazinczynál maximumát látszott elérni, egészen hasonló sze-

rencsével műveltetik Vörösmarty által; de figyelmet érdemel itt a' classicus műveltségű Péczely (Epigrammák. Debrecz. 1832) is, a' találós Garay, 's a' szabadlelkű Székács; kitől, és Szabó Istvántól (Görög virágok az anthológiából. Kassa, 1834) felette becses fordításait vettük görög epigrammáknak. Az első, fordításokat adott szerbus nyelvből is (Szerb népdalok és hősregék. Kiadta Kunoss. Pest, 1836), 's Byronból néhányat Lukács Móricz. A' románcz' külön formáiban ismét Czuczor és Vörösmarty gazdagíták a' literatúrát első rangú művekkel.

Átmenetelt az elbeszélő költésre Fáy és Jósika' egy pár tündérregéje teszen. Musaeus' regéit is vettük, de áldatlan kézből. Vig' beszélyeket, a' középrendek' életét olly híven festeni tudó, termékeny Kovács Pál adott, és Fáy, 's igen éldelhetőket Gaal; komolyakat Bajza (Ottília), Csató, Gaal, a' keleti színzetű Vajda. A' hősköltemény, melly Horvát Endre' Árpádjával, Czuczor' Botondjával 's Vörösmarty' Két szomszédvárával gazdagodott, 's melly pályát Garay, kevés sikerrel kísérte meg (Csatár, Pest, 1834), Zeyk pedig minden árnyéka nélkül a' tehetségnek; kénytelen az új kor' eposának: a' románnak hátrálni; 's ezen izlés oka, hogy Fábiánnak hű és szép Ossianja (3 k. Buda, 1833) elhangzott. A' románbani szegénységünkön ezen hat év alatt is leginkább fordításoknak kelle segítni; de milly választást tesznek a' mi fordítóink! Még a' hazájokban rég elfeledett Lafontaine és Kotzebueval is kísértik ollykor az egészségesebb étel után sovárgó közönséget; 's az újabb Clauren és Houwald, Van der Velde és Tromlitz és Zschokke 's nem tudom kiknek, nekünk ugyan nem való hosszabb 's rövidebb beszélyeikkel. Goldsmith' Wakefieldi papja is közte van ugyan a' fordításoknak, de éldelhetlen alakban; közte b. Mednyánszky' hazai regéi, Széplaky' Pillangója, de melly kevés ez a' nagy szükséghez képest. Azonban a' kor' iránya ígér e' részben is egy szebb jövőndőt. A' melly elbeszélőinket neveztük, olly tehetségeket árultak el, melyektől méltán sok szépet várunk. Fáy a' Bélyeky-házban nem adott ugyan jó románt, de adott lelkes könyvet, rakottat soknemű tapasztalással, emberismerettel, élethölcsessel. Erdélyben Petrichevich Horvát Lázár lépett fel (Az elbujdosott. Kolosv. 1836), míg

itt Gaal, Szirmay Ilonájában ügyes előadó tehetséget fejtett ki, b. Jósika Miklós pedig Abafiával (Pest, 1836) szépen virító koszorút font homloka köré.

A' drama' mezején, számra, kevés említeni valónk van. Az academia 1833tól fogva évenként száz arany jutalmat 's néhány mellékes díjt szánt váltva a' legjobb szomorú- és vígjátékoknak, 's négy év alatt a' nagy jutalom csak egyszer adathatott ki, mellékesek kétszer. Azonban itt is legalább reménység mosolyog. Vörösmarty, kinek régiebb színjátékai, még „Csongor“ is (Fejérvár, 1831) kitűnő poetai becsök mellett, olly kevéssé voltak dramaiaiak, a' „Kincésások“ban hirtelen haladást mutatott, melly a' „Vérnász“ban és „Fátyol“ titkai“ban váratlan fokra emelkedett. Urává levén mind inkább a' formának, őt is már most örömmel dramaí költőink közé számíthatjuk. Kovács Pál, ki Kisfaludy Károly után legott-honosb a' színen, „Thalia“ czím alatt (Pest, 1833—4) két kötet komoly és vígj. drámákat adott, mellyektől legalább egyes szépségeket 's a' hatást megtagadni nem lehet. Egyéb, különféle tekintethen említésre méltók: b. Eötvös József két darabja: Házasulók, vj. (Pest, 1833), és Boszú, szj. (Pest, 1834); Horváth Cyrill' Tyrusa (Buda, 1834); Jakabtól a' „Falusi lakodalom“ és „Zsarnok apa“ (Buda, 1835, 1836), Tóth Lőrincztől „Átok“ és „Vata“ (Buda, 1835 és Pest, 1836), 's Vajdától „Jogúz“ (Pest, 1836). Minden egyéb, alatt van a' criticán; 's így nem csodálhatni, hogy Kotzebue (Jelesb színdarabjai. Kassa, 1831től eddig 12 kötet) nálunk még mindig szerepet játszik. Valamint az említettek' egy része, az academia' eszközléséből és költségein jelent meg, úgy a' mi fordítás becses, hasonlólag ennek gyűjteményében foglaltatik.

Még egy örvendetes jelenetről a' literatúrában kell itt emlékeznünk. Értem jelesebb íróink' munkái' egyetemes kiadásait, mik eddig vagy kéziratban, vagy pedig — nagy részt legalább — különféle gyűjteményekben elszórva voltak. Kisfaludy Károly' minden munkái' kiadása tette a' kezdetet; majd Kölcsény és Horváth Endre' versei következtek, Vörösmarty és Kisfaludy Sándor, gr. Teleki Ferencz és Bajza, Czuczor és Kazinczy' poetai munkái; a' régiebbek közül Amade' énekei, Gvadányi' némelly epistolái, Fazekas' versei először gyűjtve 's egy részt először kiadva is,

's Dayka és Bacsányiúi másodszor; mikhez még a' kassai Zsebkönyvtár" járult, melly eddig Faludi, Csokonai és Berzsenyi' munkáiból ada anthológiát.

Ezeken kívül, miket a' legújabb ivadékra nézve új nyereségnek tekinthetni; a' legújabb dolgozatok az Aurorákban 's Nefelejtsben, Uraniában, Aglájában, Lanthan és Parthenonban jelentek meg; az utolsó három, készülő fiatal írótól, de helyenként örvendeztető jeleivel a' tehetségnek. Melly különbség ezen —, és az egykori Hebe és Szépliteraturai ajándékbeli kezdők közt!

Legfeltünőbb gyarapodást az időszaki literatura vett. A' régi Hazai 's Külf. Tudósítások 's M. Kurir mellett az Erdélyi Híradó 's a' roppant publicumu's hatásu Jelenkor támadtak, mindnyájan saját mellék lapjaikkal, mellyek, ha nem egyformák is becsre, de régiebb efféle lapjainknál hasonlíthatlanul tartalmasbak mind, és becsesbek. Encyclopaediai tartalommal fenn áll még a' Tudományos Gyűjtemény és Minerva, mellettök támadtak a' már említett Sas és Tudománytár, 's a' kassai Szemlélő. Külön tudományoknak is jutottak saját lapok; az egyháziaknak, orvosiaknak, mint saját helyökön láttuk; a' gazdaságot a' harmadszor is elakadt Mezei gazdára következő Kémlő, a' mesterségeket az Ismertető tárgyzazzák. Közhasznu iránynyal folyt a' tudományosabb Fillértár, 's foly a' népszerű Vasárnapi Újság. Literaturai folyóirat a' Kritikai Lapok; egy kassai újság „Literaturai lapok“ czímet viselt. Az asszonyi világnak a' Regélő és Rajzolatok kedveskednek kedvtöltő ajándékaikkal.

Végül, mint különféle köz hasznu ismereteket terjesztő évkönyveket, a' Károlyi' Hazai Vándorát, Landerer' Honi Vezérét és Werfer' Házi Barátját kell említenünk, mellyek a' régi, izlés és tartalom nélküli kalendáriumokat hasznosan és korszerűleg váltották fel.

Ekkép szaporodtak kevés idő óta azon erek, mellyeken át a' publicum' testébe, minden irányban lelki táplálatok terjednek. Adja isten, hogy a' táplálát mind inkább egészséges, a' fejlődés sebes, a' siker pedig teljes legyen!